

PENSIONISÜSTEEMI EESMÄRK ON VÄLTIDA VANEMAEALISTE VAESUST NING SÄILITADA VANEMAEALISTE SUHTELINE SISSETULEKUTASE.

Vanemaealiste rahalise heaolu tagamiseks pensionipõlves kombineeritakse riigi ja indiviidi enda panus (nt säästmine).

Lihtsustatult on pensionisüsteemi kaks kesket eesmärki:

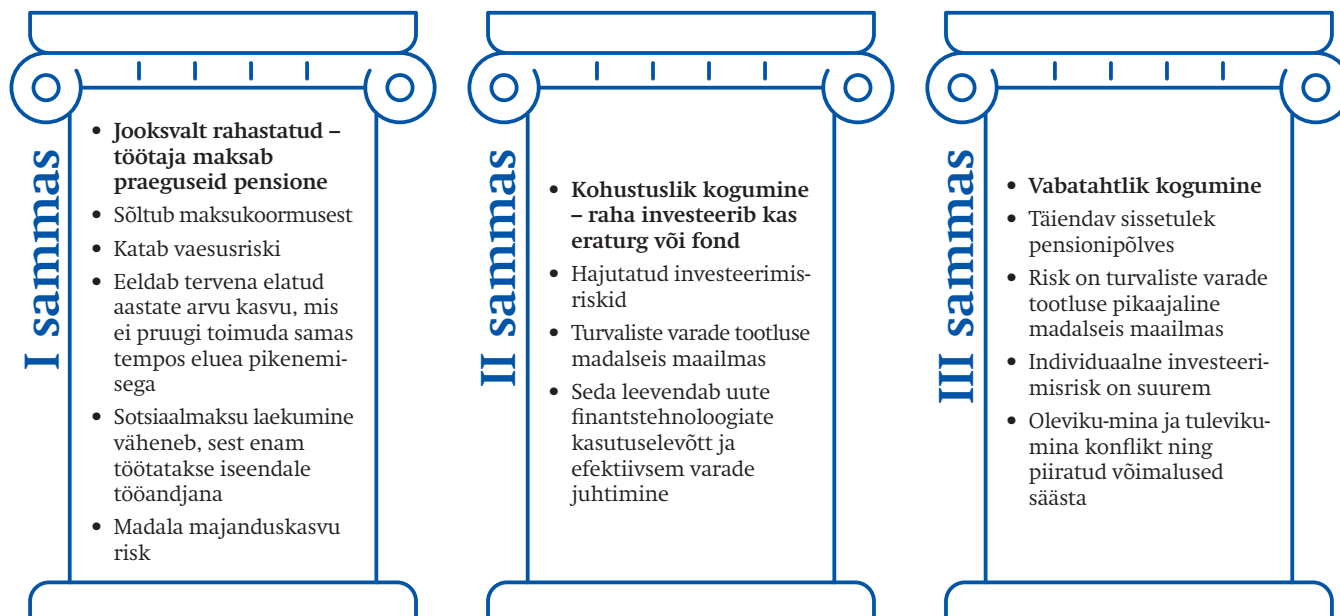
Baassissetuleku tagamine ehk vanemaealiste vaesuse vältimine – üldjuhul jooksvalt finantseeritud pension.

- Ümberjaotus toimub ühiskonnas üle põlvkondade.
- Tööealine elanikkond teeb sissemaksid pensionisüsteemi ja rahastab seeläbi jooksvaid pensione, lootuses ka ise kunagi pensioni saada.
- Kui ülalpeetavate osakaal tõuseb, tuleb seda kompenseerida kõrgema maksumäära, pensioniea tõusu või sisserändega.

Asendussissetuleku tagamine ehk suhtelise sissetulekutaseme säilitamine vanemaealistele – sageli kohustuslik + vabatahtlik kogumispension.

- Ümberjaotus toimub üle inimese enda elukaare.
- Tööealine elanikkond teeb sissemaksid pensionifondidesse, mille eesmärk on koguda raha pensionipõlveks.
- Pensionivarade tootlus on sõltuv kogutud summast, fondi tootlusest ja fondivalitsemiseks kulunud summadest.

Paljude arenenud riikide pensionisüsteemid on üles ehitatud kolmele sambale. Iga sammast iseloomustavad erinevad eesmärgid, samas mõjutavad neid ka isesugused pikaajalised riskid. Mõnemesambalises süsteemis täiendavad eri sambad üksteist, riske hajutatakse, et saavutada pensionäride parem rahaline kindlustatus ja väiksem vaesusrisk tulevikus.

Analüüsi „Meie tuleviku rahaline heaolu. Eesti pensionisüsteemi valikukohad“ koostasid Lauri Leppik (Tallinna Ülikool) ja Johanna Vallistu (Arenguseire Keskus). Aruande eesmärk on anda ülevaade pensionisüsteemide toimimise üldistest põhimõtetest ning väljakutsetest, meie pensionisüsteemi hetkeolukorrast ja tulevikuväljavaadetest varasema kirjanduse põhjal ning anda aimu, kuidas toimivad teiste riikide pensionisüsteemid. Uuringuaruanne ja riikide juhtumiuuringud on leitavad: www.riigikogu.ee/arenguseire/tuleviku-eakate-rahaline-heaolu.

Uuringu kontakt: Johanna Vallistu, Arenguseire Keskuse tuleviku vanemaealiste rahalise heaolu uurimissuuna juht, johanna.vallistu@riigikogu.ee.

Võimalused riigi pensionisüsteemi rahalist tasakaalu parandada on piiratud:

- sotsiaalmaksu või muude maksude tõstmine (töölised inimesed maksavad rohkem) või maksubaasi laiendamine,
- kõrgem kohustusliku kogumispensioni määr (inimesed säästavad rohkem),
- rändekvoodi suurendamine või pikaajaliselt kõrgem sündimus (on rohkem maksumaksjaid) ja
- kõrgem pensioniiga (on vähem pensionäre).

Pensionisüsteemide hindamisel on kaks keskset kriteeriumi:

- **pensionide taseme adekvaatsus** – pensionisüsteemi suutlikkus tagada baas- ja asendussissetuleku näol piisav sotsiaalne kaitse vanaduses või töövõimetuse korral;
- **pensionisüsteemi jätkusuutlikkus** – pensionisüsteemi võime kohaneda väliskeskkonna muutustega, eeskätt demograafiliste ja majanduskeskkonna muutustega.

Eesti pensionisüsteem on jätkusuutlik, aga pakub pensionäridele madalat kaitset.

Pensionide madal adekvaatsustase Eestis on kahe keskse teguri tulem – suhteliselt madal kulutase kombinatsioonis pensionäride kõrge osakaaluga rahvastikus.

- **Eesti kogukulud pensionidele protsendina SKT-st on Euroopa madalamate killast.** 2016. aastal moodustasid Eesti pensionikulud 7,9% SKT-st, samas kui Euroopa Liidu 28 riigi keskmine kulutase oli 12,6% SKT-st ning euroala 19 riigi keskmine 13,3%. Ehkki Eesti pensionikulud on Euroopa riikide madalaimad, on riiklike pensionikulude osakaal SKT-s aastatel 2001–2016 kasvanud siiski üle 2% – ehk suhtarvuna umbes kolmandiku võrra.
- **Eesti pensionäride osakaal rahvastikus on Euroopa kõrgemaid.** Peamiseks põhjuseks ei ole seejuures mitte vanemaealiste suur osakaal rahvastikus – 60-aastaste ja vanemate elanike osatähtsuse poolest (25,4% rahvastikust) on Eesti Euroopa Liidu riikide seas enam-vähem keskmisel positsioonil, jagades 10.–12. kohta. Pigem on meil olnud suhteliselt suur töövõimetuspensioni saajate arv.
- **Eesti pensionide teoreetiline netoasendusmäär on u 40%, mis on Euroopa Liidu riikide madalaim.** Euroopa riikidest on kõrgeima teoreetilise netoasendusmääraga Holland, kus see ulatub 100%

ni. See tähendab, et keskmise palgaga töötaja netosissetulek töötamise lõpetamisega seoses ei lange. Hollandi kõrgeast asendusmäärast 30% tagab võrdse määraga riiklik pension, mis ei sõltu palgast ning 70% on palgast sõltuv eelfinantseeritav kutsealane pension (mille sissemaksetest 2/3 tasub töödandja ja 1/3 töötaja).

- Võrreldes maailma kõige jätkusuutlikumate pensionisüsteemidega riikidega, on **Eestis kohustusliku kogumise maksemäär pigem madal.**
- **65-aastaste ja vanemate suhtelise vaesuse määr on Eestis tõusutrendis. Üksikute eakate vaesusrisk on Euroopa kõrgeim.** Eriti suur – 2017. aastal 78,5% – on Eestis üksi elavate eakate suhteline vaesusrisk. See näitaja on ülekaalukalt Euroopa riikide kõrgeim, ehkki väga suur on üksi elavate eakate vaesusrisk ka teistes Balti riikides. Eriti puudutab see üksi elavaid naispensionäre ja seda vaatamata asjaolule, et samal ajal on sooline pensionilõhe Eestis Euroopa Liidu riikide kõige väiksem.
- **Eesti pensionisüsteem on jätkusuutlikkuse indeksis kõrgel kohal.** Eesti suhteliselt kõrge koht finantsilise jätkusuutlikkuse edetabelis on seotud pensioniea järjepideva tõstmise ja kõrge tegeliku tööjätuvanusega, kogumispensionifondide varade mahu kasvu, pensionikulude taseme ja avaliku sektori madala võlakoormusega.